

УДК 930.1:94(477.83/.86) "1914–1919"
УКРАЇНСЬКЕ СІЧОВЕ СТРЕЛЦТВО
У ВОЄННО-РЕВОЛЮЦІЙНУ ДОБУ
1914–1919 РР. ЯК ОБ'ЄКТ
ДОСЛІДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІСТОРІОГРАФІЇ: ШТРИХИ ДО
ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
В.С. Великочий

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті робиться спроба аналізу надбавь української історіографії щодо висвітлення ролі і місця Українських січових стрільців у суспільно-політичних процесах воєнно-революційної доби 1914–1919 рр. Визначено здобутки, напрями нових наукових пошукувань із заявленої наукової проблеми.

Ключові слова: українська історіографія, Українські січові стрільці, воєнно-революційна доба, інституціоналізація наукових установ.

Стрижневою проблемою воєнно-політичної історії Галичини 1914–1919 рр. є вивчення питань, пов'язаних з участю українців в імперській армії Австро-Угорщини, виникненням та діяльністю двох визначних військових формацій – Українських січових стрільців і Галицької армії – збройних сил ЗУНР. Вивчення цих процесів загалом вписується в історіографічну канву суспільно-політичного руху зазначеного періоду, однак має і свої особливості. По-перше, вагому роль у стимулюванні та координації вивчення цієї проблеми відіграли спеціальні громадсько-наукові структури. По-друге, саме з військової тематики маємо найбільшу мемуарну спадщину, що істотно вплинуло на її історико-аналітичне осмислення. По-третє, специфічною є динаміка розвитку досліджень у цій сфері: а) її підвалини закладалися за міжвоєнного періоду емігрантськими і західноукраїнськими істориками; б) спираючись на них, авто-

ри українського зарубіжжя у 1950–1980-х рр. видали низку фундаментальних праць з військової історії періоду Першої світової війни і ЗУНР; в) на цей доробок спиралися вітчизняні дослідники до середини 1990-х рр., тож лише в останнє десятиріччя ХХІ ст. окреслилися якісні зрушення в його переосмисленні.

Названі обставини змушують звернутися до витоків інституціонального становлення української військової науки. Її підґрунтя заклали громадські дослідницькі структури, що діяли на західноукраїнських землях та в еміграції у міжвоєнний період. Їх основною інтелектуально-організаційною силою виступили понад 6 тис. офіцерів українських армій, які, за словами Лева Шанковського, «створили нам українську воєнно-історичну науку», зібравши, опублікувавши величезний масив першоджерел та воєнно-історичних студій [39]. Особовий склад військовиків зумовлював спрямованість і тематику дослідницької роботи, в якій також чітко простежується так звані «наддніпрянський» та «галицький» історіографічні струмені.

Наддніпрянська військова еміграція, що відзначалася високим фаховим й освітнім рівнем, гуртувалася навколо діючих у Каліші та Варшаві Воєнно-наукового видавництва, Українського воєнно-історичного товариства та Українського наукового інституту, які, крім книжкової продукції історико-мемуарного характеру, публікували чимало періодичних видань. Найвідоміші з них – воєнно-літературний журнал «Табір» (1923–1939) та збірник «За державність» (1929–1939) – висвітлювали історію військового будівництва та бойових дій у Наддніпрянщині у 1917–1921 рр. На відповідні процеси на західноукраїнських землях зверталася незначна увага: крім публікацій спогадів, про Галицьку армію згадувалося хіба що в контексті спільного походу на Київ армій УНР і ЗУНР. Ці наукові центри співпра-

цювали з еміграцією Армії УНР у Франції, Бельгії, Чехословаччині.

Своєрідний, так би мовити, «зустрічний вектор» досліджень здійснювала військова еміграція ЗУНР, зосереджена у таборах інтернованих Чехословаччини (Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефів та ін.). Перетворенню Праги у важливий український науковий центр поза межами радянської України сприяла політика чеського уряду, зокрема з надання освіти колишнім воякам УГА. З їхнього середовища вийшло чимало літописців національно-визвольних змагань. Однак, на відміну від військової еміграції УНР у Польщі, тут не знайшлося фахових сил та ентузіастів, які б забезпечили збереження величезного масиву археографічних джерел. Внаслідок цього значна частина унікальних матеріалів з празького Музею визвольної боротьби України (архіви армій УНР і ЗУНР, СВУ, таборів полонених у Німеччині та Австро-Угорщині тощо) була втрачена назавжди [25]. Поряд з виданням історико-мемуарної літератури вагомим здобутком цього осередку військової еміграції став часопис «Український скиталець» (1921–1923 рр.; 46 чисел), який заклав підвалини вивчення історії Галицької армії.

Третім центром української воєнно-історичної науки став Львів, до здобутків якого вагомо спричинилися як високопрофесійні вихованці школи М. Грушевського (І. Крип'якевич, І. Карпинець, І. Кревецький, М. Голубець), так і нефархові історики – колишні військові діячі ЗУНР – Б. Гнатевич, О. Думін, (А. Крезуб), О. Кузьма, З. Стефанів та ін.). Творенню обширної історико-мемуарної спадщини також сприяли колишні старшини УСС та УГА, які згуртувалися навколо воєнно-історичного товариства «Червона Калина». Поряд з його спеціалізованою книжковою продукцією та періодикою у популяризації історії національно-визвольних змагань 1914–1920 рр. істотну роль відіграли часописи і календарі-альманахи суспіль-

но-політичного («Діло», «Новий час»), культурно-освітнього («Життя і знання») та різнопрофільного («Дніпро», «Запорожець», «Український інвалід» тощо) спрямування.

Ще одним важливим осередком розвитку української військової науки став Берлін, де плідну працю проводив Союз українських старшин у Німеччині зі своїм органом «Військовий вісник». З ним пов'язана діяльність визначного військового історика В. Кучабського, доробок якого популяризували і львівські видавництва.

Якщо у 20–30-х рр. заокеанська еміграція майже не виявила поступу в царині воєнно-історичних студій, то в повоєнний період вона займає провідні позиції у їхньому розвитку. Продовженням організаційно-пошукової і дослідницької діяльності «Українського скитальця» стало п'ятитомне видання «Українська Галицька Армія» (1958–1976), в якому представлено матеріали історико-мемуарного, археографічного, біографічного характеру [38]. Головна заслуга в його появі належить старшині УСС Д. Микитюку, який здійснив величезну роботу зі згуртування фахово-інтелектуального потенціалу, збирання джерельних матеріалів у європейських країнах, а також коштів на видання тощо [30]. П'ятитомнику бракувало аналітично-узагальнюючих досліджень, що істотно компенсували монографії Л. Шанковського [40; 41]. Вони стали найбільшим здобутком українського зарубіжжя з військової історії ЗУНР. Їхня підготовка також пов'язана з діяльністю видавничого осередку Д. Микитюка.

За радянського періоду українську військово-політичну історію воєнно-революційної доби 1914–1920 рр. не вивчали навіть з позицій комуністичної ідеології, фактично майже не публікували й мемуарної літератури. На відміну від партійно-політичної тематики її не фальсифікували, а радше замовчували, щоб не жити на-

родну пам'ять згадками про героїку національної боротьби, не збуджувати «сепаратистсько-патріотичні» настрої. За таких обставин у непростій ситуації опинилися історики України в першій половині 90-х років, коли почали продукувати свої праці майже виключно на основі здобутків не радянської літератури. Завдяки залученню нових джерел у наступному п'ятиріччі розгорнувся новий етап становлення військово-історичної науки України, яка в теоретико-методологічному відношенні не виходила за межі позитивізму. Зауваження М. Литвина [26], що вона перебуває у «зародковому стані», а вивчення українських воєнно-політичних процесів революційної доби «тільки починалося», актуальне значною мірою і до сьогодні.

До одного з феноменальних явищ української історіографії можна віднести публікації з історії Українського січового стрілецтва. Ця проблема ширше представлена в деяких інших наших працях [4; 5], тому обмежимося з'ясуванням її головних аспектів. Його унікальність зумовлена тим, що, сама по собі нечисленна, малопомітна на загальному тлі Першої світової війни, де на фронтах виступали багатомільйонні армії, військова формація викликала зливу різножанрової літератури – мемуарної, історико-мемуарної, публіцистичної, наукової. Якщо одна з перших бібліографій історії УСС І. Калиновича (1917) мала 65 позицій [15], то збірка П. Зленка (1935) – 988 джерел [12], а після її доповнення С. Ріпецьким (1965) – вже 1330 назв [3]. Останнє видання відображає здобуток української військової науки в Галичині в 1920–1930-х рр. та в українському зарубіжжі до середини 1960-х рр. В одному з найґрунтовніших на даний час монографічному дослідженні М. Лазаровича зафіксовано понад 900 праць з історії УСС [19, с. 540–547].

Хоча вищеназвані й інші публікації не пропонують повної бібліографії стрілецтва, для нас важливо те, що лише 5–7 %

зафіксованих у них праць мають суто науковий, а інші – здебільшого мемуарний, історико-публіцистичний та історико-популярний характер. Відтак із загальної маси літератури виокремимо три-чотири десятки праць, які найбільш виразно засвідчують загальну еволюцію, головні тенденції, здобутки та вузькі місця й дискусійні аспекти дослідження Українського січового стрілецтва. Історіографічний процес його осмислення характеризують виразна тяглість і змістовно-тематична наступність, що певною мірою гальмували пошук поліваріантних підходів до вивчення та пошуку нових неординарних ідей і оцінок цього явища. Можемо стверджувати, що в сучасній суспільній думці в головних рисах продовжують домінувати ті ж характеристики феномену стрілецтва, які дали його ідеологи та літописці ще в роки Першої світової війни, а також за міжвоєнного періоду з орієнтацією на перспективи розгортання визвольної боротьби.

Однією з перших і свого роду «відправних» праць з історії стрілецтва стала брошура чільного діяча української соціал-демократичної партії, члена Головної української ради та Української бойової управи В. Темницького [36].

У 1916–1918 рр. у періодиці й окремими виданнями з'являються історико-мемуарні праці перших відомих літописців УСС – О. Назарука [31; 32] та В. Дзіковського [8; 9]. Підготовлені на документальних матеріалах, вони фактично започаткували системне вивчення генези та бойового шляху усусусів, чим помітно вплинули на їх подальшу глорифікацію в історичній та суспільно-політичній думці.

Етапними подіями в розвитку історіографії УСС стали праці М. Угриня-Безґрішного (1923) [37], перше узагальнююче дослідження О. Думіна (1936) і колективна робота відомих військових істориків І. Крип'якевича, Б. Гнатевича, З. Стефанів (1935) [10; 13; 14]. «Вибух» стрілец-

кого літописання в міжвоєнній Галичині зумовлювався як широким суспільним інтересом до військової історії, що особливо посилювався у зв'язку з відзначенням 10-ї й 20-ї річниць стрілецького чину, так і нагромадженням документальних матеріалів із означеної теми. Тогочасні праці сприяли утвердженню певного «алгоритму» у висвітленні зародження, становлення та бойової діяльності УСС. Під їхнім впливом укорінювався стереотип, що «головним ворогом» військово-патріотичного руху галицького українства виступали саме поляки, які вели проти нього постійну відкрити чи приховану боротьбу, тоді як офіційним австрійським й іншим чинникам у цій справі відводиться непропорційно мала роль.

Українське зарубіжжя збагатило історіографію УСС не лише в кількісному, а й у якісному відношеннях. Однією з зарубіжних подій у її розвитку стала поява книги С. Ріпецького (1956) [35], якого по праву вважають одним з найвизначніших дослідників цієї національної військової формації. Відмовляючись від її глорифікації та суб'єктивного трактування, науковець підсумував і творчо узагальнив надбання своїх попередників. Таким чином, він здійснив комплексне дослідження історії стрілецтва, показавши його вигоди, ідейне й організаційне становлення напередодні і в роки Першої світової війни, бойовий шлях на теренах Галичини й Наддніпрянщини, а також внесок у розвиток національної культури та політичної думки. С. Ріпецький (чи не одним з-поміж перших) використав праці англomовних авторів з цієї тематики, а також критично підійшов до свідчень українських мемуаристів. При цьому повсякчас у традиційному дусі наголошувалося на державницькому, соборницькому характері УСС, які, ставши прямими спадкоємцями козацтва, збагатили національну визвольну традицію, зміцнили її стрижневий постулат опори на власні сили.

В історіографічних дослідженнях, а також оглядах у дисертаційних і монографічних працях часто зустрічаємо спрощений, поверховий огляд висвітлення «стрілецької проблематики» радянською літературою. Втім, зовсім невиправдано вважати авторів цих текстів повними «невігласами». Вони були непогано обізнаними із цією історичною проблемою, однак свої положення і висновки вимушено формулювали, виходячи виключно з нав'язаних їм ідеологічних постулатів. Відома «хрущовська відлига» майже не принесла позитивних зрушень в переосмислення історії й діяльності стрілецтва. Тому, як у літературі, що з'явилася за сталінського режиму («Історія Української РСР» (1953) та ін.), так і в працях кінця 1950-х – першої половини 1960-х рр. (В. Беляєв [2], А. Вюник [6], В. Осечинський [33] та ін.) оцінки УСС залишилися майже незмінними або ж цю військову формацію взагалі оминали увагою. Про це свідчать і репрезентативні монографічні та довідникові видання (напр., «Торжество історичної справедливості» (1968), «Українська радянська енциклопедія» (1963) тощо).

У високопатріотичних, пафосних тонах розпочалося і загалом триває й до нині дослідження феномену УСС у новочасній історичній науці України. До середини 90-х років відбувалося поглиблене вивчення головним чином спадщини західноукраїнських літописців міжвоєнного періоду та українського зарубіжжя. Від них сучасні дослідники перейняли не лише багатий фактологічний матеріал, а й головний «історіографічний алгоритм» висвітлення історії УСС. Якщо національно-патріотичний пафос їхніх праць швидше змінювався вираженішими тонами, то успадковані науково-теоретичні підходи і трактування залишаються домінуючими. Простежується явище, коли думки і погляди діаспорних дослідників і мемуаристів видавалися сучасними авторами за свої власні, причому йдеться про роботи

як публіцистичного, так і наукового характеру. В такому руслі переосмислення історії УСС львівськими, івано-франківськими, тернопільськими, чернівецькими дослідниками випереджало загальний поступ з ліквідації інших «білих плям» історії України. Вже у 1989–1991 рр. (фактично в рамках радянської історіографії) відбувалася відмова від застарілих ідеологем. Про це свідчать праці П. Арсенича [1], В. Гордієнка [7], М. Литвина і К. Науменка [27], Р. Матейка і Б. Мельничука [29], Б. Якимовича [42] та ін. авторів, які здебільшого мали краєзнавчий чи історико-публіцистичний характер.

Близько чотирьох десятиріч (після появи у 1956 р. праці С. Ріпецького) знадобилося українській історіографії, щоб тематика УСС почала знову наповнюватися свіжими, оригінальними думками. Наростання якісних змін у другій половині 1990-х рр. проявлялося у намаганнях виваженого осмислення «стрілецького феномену» на основі залучення до наукового обігу нових архівних документів та матеріалів преси. Названі та інші зрушення виразніше проявилися у спеціальних роботах А. Каляєва [16–17], М. Лазаровича [18–23] та окремих колективних виданнях [28].

Найґрунтовнішим на сьогоднішній день дослідженням з історії УСС можна вважати монографію М. Лазаровича (2005), який доповнив здобуток своїх попередників значним арсеналом архівних та інших документальних джерел. Це дозволило, досить глибоко відтворити передумови формування легіону УСС, його бойовий шлях та культурно-освітню працю у 1914–1918 рр. При визначенні історичної ролі стрілецтва автор акцентує увагу на його громадсько-просвітницькій праці серед народу, стрижнем якої стала популяризація національно-державницької ідеї. Однак знову ж таки доволі проблематичними виглядають твердження науковця, буцімто без патріотичного і

визвольного піднесення, яке викликали усуси в народі, Листопадова національна революція 1918 р. у Галичині взагалі була б неможливою [19, с. 325–326]. Відомо ж бо, що ця подія (яку не можна зводити до «технічного» перебрання влади у Львові) була викликана значно потужнішими і глибшими чинниками.

Центром тяжіння обширної за обсягом «стрілецької історіографії» є кілька головних проблем, пов'язаних з витоками та джерелами формування УСС, їхнім бойовим шляхом, національно-політичною, культурно-освітньою діяльністю тощо. Червоною ниткою через неї також проходить з'ясування ролі стрілецтва в українському державотворенні й формуванні національної військової традиції. В такому сенсі утвердилось трактування УСС як «першої у новітній історії» української національної військової формації та «зародка» української армії. В усусах, які в боротьбі за волю і незалежність українського народу утверджували ідею опори на власні сили, вбачають прямих спадкоємців бойових традицій козаків, проводять пряму аналогію між ними.

У сучасній історіографії поглиблюється тенденція, започаткована першими літописцями, зокрема згадуванням В. Темницьким, щодо осмислення феномену УСС у площині військово-політичних процесів. При цьому вони вивчаються в різних ракурсах. Слідом за працями, що з'явилися у 1920–1930-х рр. у Галичині та згодом в українському зарубіжжі, становлення УСС, як уже відзначалося, розглядалося через призму протистояння з поляками, а джерело зростання їхньої популярності та впливів убачалося у всенародній підтримці. При цьому на задній план відходив і недооцінювався «австрійський чинник». На його винятковому значенні свого часу наголошував К. Левицький, котрий, як голова Головної української ради, брав участь у перемовинах з Віднем. Говорячи про велике зацікавлення урядових кіл цією справою, історик-мемуарист

вказує, що легіону УСС від самих початків відводили особливі «військово-політичні завдання» [24, с. 13–23].

Типовим прикладом докладного з'ясування політики Відня щодо Легіону УСС в сучасній вітчизняній історіографії є дисертаційне (монографічне) дослідження С. Попика. Воно ґрунтується переважно на австрійських джерелах, що, вірогідно, пояснює переугукування поглядів автора з думками того ж В. Темницького й інших дослідників «австрійського періоду». Це стосується визначення мотивів, якими керувався український політичний провід, створюючи УСС: прагнення заявити про українців як реальну силу та зняти з них недовіру й закиди у проросійських симпатіях і настроях тощо. Автор обстоює думку про те, що офіційна австрійська влада була зацікавлена в активізації національно-визвольного руху на українських землях, однак її стратегічна лінія стосовно УСС визначалася ходом військових дій на австро-російському фронті [34, с. 50–57]. Вищезгадані дослідники наголошують на тому, що імперське військове командування вбачало в українських легіонерах передусім розвідників, диверсантів, перекладачів, тому в складі австро-угорської армії вони не творили цілісного формування, а були поділені на десять сотень, до яких, зважаючи на згадані функції, відбиралися особи за певними критеріями, передусім з високим рівнем освіти, тощо.

Такі ж думки з приводу зародження і становлення УСС залишили і перші історики-мемуаристи, які писали за «гарячими слідами» й були свідками відповідних перемовин з Віднем. Вони також впливають з аналізу німецькомовних джерел (С. Попик та ін.). До речі, подібні підходи побутували і в радянській літературі, однак її автори відверто спотворювали це явище, зображаючи українських легіонерів як «австрійських найманців» і «зрадників» свого народу. Українська національно зорієнтована історіографія (західноукра-

їнська 1920–1930-х рр., українського зарубіжжя, сучасна вітчизняна) відсунула «австрійський чинник» на задній план, зосередивши зусилля на доведенні, що генеза УСС має «суто», а то й «виключно» «українське національне коріння», яке стало «закономірним наслідком» довоєнного національного руху. Цей постулат незаперечний, проте він недостатній для цілісного висвітлення проблеми.

Праці О. Думіна [10] і М. Заклинсько-го [11], відтак М. Лазаровича [20] й інших авторів показують процес перетворення УСС в 1917 – першій половині 1918 рр. на реальну політичну силу, з якою був змушений рахуватися Відень у своїх зносинах з УНР та Гетьманатом П. Скоропадського. На такому тлі в лоні УСС постійно нуртували проекти створення таємних організацій, а також наростали антиавстрійські настрої, відбувалася кристалізація його ідеології.

Отже, впродовж понад дев'яти десятиріч нагромаджено чималу кількість літератури з історії Українського січового стрілецтва. Її аналіз дозволяє стверджувати про глибоку детальну розробку питань, пов'язаних з їхнім виникненням і організаційним становленням, участю у бойових діях, різноманітною суспільною діяльністю тощо. Кожен історіографічний етап відзначається своїми особливостями осмислення військово-політичних процесів в Галичині у 1914–1919 рр. Водночас, попри значний науковий рівень вони мають певні прогалини і залишають чималі перспективи для подальшого вивчення.

Література

1. Арсенич П. Січові стрільці / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1990. – 24 с.
2. Беляев В. Разоблачение : документальные очерки и повести / В. Беляев. – Львов : Книго-журнальное изд-во, 1960. – 293 с.
3. Бібліографія джерел до історії Українських Січових Стрільців / [упоряд. С. Ріпечкий]. – Нью-Йорк : Видавнича комісія Братства УСС, 1965. – 115 с.

4. Великочий В. Національний феномен українського січового стрілецтва / В. Великочий // Галичина : краєзнавчий та культурно-просвітній часопис. – Івано-Франківськ, 2000. – № 4. – С. 56–61.
5. Великочий В. Українське січове стрілецтво як феномен української історіографії / В. Великочий // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2008. – Вип. 14. – С. 65–74.
6. Вюник А. Осип Петрович Курилас / А. Вюник. – К., 1963. – 123 с.
7. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці / В. Гордієнко. – Львів, 1990. – 48 с.
8. Дзіковський В. Коло Потутор. 13.VIII. – 30. IX. 1916. – Відбитка з віденського альманаху «Кривавого Року» за рік 1917. – Загальна Українська Рада. – 32 с.
9. Дзіковський В. УСС на Поділля / В. Дзіковський // Світ. – 1917. – Ч. 2. – С. 31–33; Ч. 3. – С. 49–50; Ч. 4. – С. 70–71; Ч. 5. – С. 79–85; Ч. 6. – С. 97–98; Ч. 7. – С. 111–116.
10. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914–1918 / О. Думін. – Львів : Червона Калина, 1936. – 376 с.
11. Заклинський М. З життя УСС в 1917 р. / М. Заклинський // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1934. – Ч. 12. – С. 4–7.
12. Зленко П. Українські Січові Стрільці. (Матеріали для бібліографічного покажчика) / П. Зленко // За державність. – Каліш, 1935. – Вип. 5. – С. 243–273; 1936. – Вип. 6. – С. 238–253; 1937. – Вип. 7. – С. 231–245.
13. Історія українського війська. – Львів : Вид-во І. Тиктора, 1936. – Ч. III : Збройні сили сучасної доби / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич та ін. – 568 с.
14. Калакура О. Акт злуки в контексті польсько-українських відносин / О. Калакура // Українська соборність: ідея, досвід, проблеми (до 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р.) : збірник. – К. : ІПіЕНД, 1999. – С. 264–271.
15. Калинович І. Огляд воєнної української бібліографії за час першого року світової війни / І. Калинович // Українське слово. – Львів, 1915. – Ч. 51. – С. 3–4; Ч. 53. – С. 2; Ч. 54. – С. 2; Ч. 55. – С. 3; Ч. 56. – С. 2; Ч. 57. – С. 2; Ч. 58. – С. 2; Ч. 59. – С. 2–4; Ч. 61. – С. 2; Ч. 65. – С. 5–6; Ч. 72. – С. 34; Ч. 76. – С. 4; Ч. 80. – С. 6; Ч. 81. – С. 2; Ч. 83. – С. 4–5.
16. Каляев А. Українські січові стрільці в авангарді боротьби за ЗУНР в період українсько-польської війни (1918–1919 рр.) / А. Каляев. – Львів, 1994. – 41 с.
17. Каляев А.О. Українські Січові Стрільці у боротьбі за створення і захист Західноукраїнської Народної Республіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 20.02.22 / А.О. Каляев. – Львів, 1997. – 20 с.
18. Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни / М. Лазарович. – Тернопіль : Тайп, 2003. – 114 с.
19. Лазарович М.В. Легіон Українських січових стрільців : формування, ідея, боротьба / М.В. Лазарович. – Тернопіль : Джугра, 2005. – 592 с.
20. Лазарович М.В. Між війною і політикою: легіон Українських Січових Стрільців у 1917 – на початку 1918 р. / М.В. Лазарович // Військово-науковий вісник. – Львів : Львів. військ. ін-т, 2005. – Вип. 7. – С. 128–143.
21. Лазарович М. Національні риси в атрибутіці Українських Січових Стрільців / М. Лазарович, Н. Лазарович // Четверта наукова геральдична конференція, Львів, 10–12 листопада 1994 р. : зб. тез повід. і доп. – Львів, 1994. – С. 48–50.
22. Лазарович М.В. Українське Січове Стрілецтво: формування, ідея, чин : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня к.і.н. : спец. 07.00.01 «Історія України» / М. В. Лазарович. – Львів, 1996. – 24 с.
23. Лазарович М. Українські Січові Стрільці: національно-політична та культурно-просвітницька діяльність / М. Лазарович. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 202 с.
24. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918 / К. Левицький. – Львів, 1928. – Перша часть; Львів, 1929. – 288 с; Друга часть. – 1929. – С. 289–496; Третя часть. – 1929. – С. 497–774.
25. Лисюк К. Музей Визвольної Боротьби України в Празі (його початки й ліквідація) / К. Лисюк // На слідах. – Каліфорнія, 1955. – Ч. 3–6. – С. 11–21.
26. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.

27. Литвин М.Р. Історія галицького стрілецтва. / М.Р. Литвин, К.Є. Науменко. – Львів : Каменяр, 1991. – Вид. 2. – 200 с.
28. Лицарі рідного краю : січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ століття : Мат. Всеукр. наук.-теор. конф., присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 травня 2007 р. / упоряд., ред. І. Монолатія. – Коломия : Вік, 2007. – 312 с.
29. Матейко Р. Воєнними дорогами синів Галичини. УСС на Тернопільщині / Р. Матейко, Б. Мельничук. – Тернопіль, 1991. – 70 с.
30. Микитюк Д. Як родилася «Історія УГА» / Д. Микитюк // Українська Галицька Армія : Матеріала до історії. – Вінніпег : Вид. Д. Микитюк, 1976. – Т. 5 : Над Сяном. С. 187–190.
31. Назарук О. Мілітарний рух серед української молодіжі середніх шкіл перед війною / О. Назарук // Діло. – 1915. – 16–17 жовтня.
32. Назарук О. Слідами Українських Січових Стрільців / О. Назарук. – Львів, 1916. – 156 с.
33. Осечинський В. Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму / В. Осечинський. – Львів : Книж.-журн. вид-во, 1954. – 185 с.
34. Попик С. Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни / С. Попик. – К. ; Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 236 с.
35. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин / С. Ріпецький. – Нью-Йорк : Червона Калина, 1956 ; Львів, 1995. – 357 с.
36. Темницький В. Українські Січові Стрільці : Думки й уваги з приводу українського мілітарного руху / В. Темницький. – Відень : СВУ, 1915. – 40 с.
37. Угрин-Безгріший М. Українські Січові Стрільці / М. Угрин-Безгріший // Календар Червоної Калини на 1924 рік. – Львів; К., 1923. – С. 36–51.
38. Українська еліта : минуле, сучасне, майбутнє : м-ли міжрегіон. наук. конф., 12–13 грудня 1996 року. – Тернопіль, 1996. – 293 с.
39. Шанковський Л. Нарис української воєнної історіографії / Л. Шанковський // Український історик. – Нью-Йорк-Мюнхен, 1971. – Ч. 3–4. – С. 73–89; 1972. – Ч. 3–4. – С. 55–71; 1974. – Ч. 1–3. – С. 48–64.
40. Шанковський Л. Українська армія в боротьбі за державність / Л. Шанковський. – Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1958. – 319 с.
41. Шанковський Л. Українська Галицька Армія : Воєнно-історична студія / Л. Шанковський. – Вінніпег : Вид-во Д. Микитюка, 1974. – 396 с.
42. Якимович Б. З історії УСС / Б. Якимович // Пам'ятки України. – 1990. – № 1. – С. 58–63.

Velykochyy V.S. UKRAINIAN SICH RIFLEMEN IN THE MILITARY REVOLUTIONARY DAY 1914-1919 YEARS AS OBJECT OF NATIONAL HISTORIOGRAPHY RESEARCH: BAR TO THE GENERAL CHARACTERISTICS.

In the article is given a short to analysis the acquisitions of Ukrainian historiography in relation to illuminate the role and place of the Ukraine Sichovi Shooters in the social and political processes of military-revolution period from 1914 – till 1919. The achievements and directions from the new scientific researches from the declared problem are certain .

Keywords: Ukrainian historiography, Ukraine Sichovi Shooters, military-revolution period, institutionalization (creation and legitimation) of scientific establishments.

Великочий В.С. УКРАИНСКОЕ СЕЧЕВОЕ СТРЕЛЕЦТВО В ВОЕННО-РЕВОЛЮЦИОННУЮ ЭПОХУ 1914-1919 ГГ. КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИСТОРИОГРАФИИ: ШТРИХИ К ОБЩЕЙ ХАРАКТЕРИСТИКЕ. В статье делается попытка анализа достижений украинской историографии по освещению роли и места Украинских Сечевых Стрельцов в общественно-политических процессах военно-революционной эпохи 1914–1919 гг. Определены достижения, направления новых научных изысканий с заявленной научной проблемы.

Ключевые слова: украинская историография, Украинские Сечевые Стрельцы, военно-революционная эпоха, институционализация научных учреждений.